نووسینی د. زاهیر سوران

25 ی فێبرواری 2005

جیاردیا
(Giardia)

یەکێکە لە نەخۆشییە پاراساتە (جۆری قامچیدارە) بڵاوەکان کە تووشی ڕیخۆڵە باریکەی مرۆڤ دەبێت.

مێژوو

ئەوەی شایانی باسە (Antony van Leenwenhock) ی میکرۆسکۆپ دروستکەری هۆڵەندی لە ساڵی 1624-1723 دا ژیاوە یەکەم کەس بوو لە ژێر میکرۆسکۆپی یەك زەرەبینیدا قامچیدارەکەی لە پیسایییەکەی خۆی دا دۆزییەوە , پاشتر باسەکەی پێشکەش بە کۆمەڵەی زانستی The Royal Society ی کرد و ئەمانیش لە 1681 دا وێنەکانیان بڵاوکردەوە . پاشتر خەڵکی قامچیدارەکەی لە بیر نەما تا جارێکی دی توێژەری چیکی (dr.Viem Dusan Fedorovic Lambl) قامچیدارەکەی نێونا جیاردیا . لە ساڵی 1888 دا 2 توێژەری دی بە درێژی باسی قامچیدارەکەیان کرد .

هۆزانی

پاراسایتێکی قامچیدارە بەناوی جیاردیا لامبلیا (Giardia Lamblia) کە دوو جۆرن:

1- ترۆفۆزۆیت (جۆری جوڵاوە)، چالاکەو درێژی لەنێوان 10-25 مایکرۆندایە، شێوەی نیوە هەرمێی هەیە. ئەم جۆرە 4 قامچیی هەیەو بەهۆیانەوە لەڕیخۆڵەدا دەجولێتەوە، لەباری توونـدی نەخۆشییەکەدا قامچیدارەکە لینجە خانەکانی دوانزەگرێ تووشی دارزان و گۆڕانکاریی و سووتانەوە دەکات، تەنیا لەکاتی سکچوونی توندا لەگەڵ پیسایی نەخۆشدا دێتە دەرەوە.

2- توورەکە (کیس کردوو)، درێژیی لەنێوان 8-12 مایکرۆندایە، جیاردیا تورەکەیەکی شێوە هێلکەیی بۆ خۆی دروست دەکات کە 2 یان 4 ناوكو 4 جووت قامچی پێوەیە. لە تاقیگادا جۆری توورەکە زیاتر دەبینرێت کە هۆی نەخۆشییەکەیە.

پەتازانی

جیاردیا قامچیدارێکی مشەخۆرەو لەهەموو جیهاندا بلاوە، وەلێ ڕێژەی بڵاویی لەناوچەیەکەوە بۆ ناوچەیەکی تر جیاوازە. لەو ناوچانەدا کە جەنجاڵن و پیسی زۆر بڵاوە جیاردیا زیاتر دەبینرێت. لەبەر ئەم هۆیەشە لەکۆچەرەوی 1991دا ژمارەیەکی زۆر لەکۆچەروان تووشی جیاردیا بوونو تا ئەم ساڵانەی دوایی بە ئاسانی لەباشووری کوردستاندا دەبینرا. تا ئەمڕۆش بە ڕێژەیەکی گۆڕدراو دەبینرێت. سەرچاوەی سەرەکی قامچیدارەکە مرۆڤی هەڵگری جیاردیای بێنیشانەیە. لە 7٪ی گەورەساڵان لەئەمریکا هەڵگری ئەم قامچیدارەن.

ڕێگاکانی گواستنەوە

ڕێگای پیسایی- دەم، بەتایبەتی لەڕێگای خواردنەوەی ئاوی پیس و خۆراکی پیسبوو بەقامچیدارەوە، دەستی پیسبوو بە پیسایییەك کە توورەکەی جیاردیای تیادابێت.

تێبینی: توورەکەکان ماوەی 3 مانگ لەئاودا دەژین.

نیشانەکان

زۆرجا مرۆڤ نیشانەی وای نییە تا هەست بکات یان گومان لە نەخۆشییەکەی بکەین لە 20-40٪ی هەڵگرانی قامچیدارەکە بێنیشانەن. هەر کاتێك سۆکە کوتوپڕتر بوو ئەوسا نیشانەکان دەردەکەون. ماوەی کرکەوتنی قامچیدارەکە لەنێوان 14-15 ڕۆژدایە، لەوانەشە لەنێوان 1-3 هەفتەدا بێت.

قۆناخی کوتوپڕ، لەپڕ مرۆ تووشی 5-6 سکچوونی بێ کێمو خوێن، گرژبوونەوەی ماسوولکە، بێهێزی، سووکە لەرزوتایەك دەبێت بەگشتی سکچوون، بێهێزی، لاوازبوون، ژانەسك، هێڵنج، پیسایی گازاوی، ڕشانەوەو تای لەگەڵدایە. نیشانەکان نزیکەی چەند مانگێك دەخایەنن بێئەوەی قامچیدارەکە زیان بەلەش بگەیەنێت.

دەستنیشانکردن

- نیشانەكانی پێشوو بەتایبەتی سكچوونی چەور (چەند مانگ خایەنراو).
- تێستی ڕاستەوخۆی پیسایی لەژێر میكرۆسكۆپدا (پاش ڕەنگكردنیان بەیۆد) جۆری توورەكە قامچیدارەكەمان بۆ دەردەكەوێت.
- تێستی Immunofluorescens زۆر ئەنجامی باشی بەدەستەوەداوە.
- چەشنی ترۆفۆزۆیت تەنیا لەسكچوونی تووندا دەردەكەوێت.
- لەم ساڵانەی دواییدا بەهۆی تێستی ELISAـەوە دەتوانرێت دژە تەنی تایبەتی IgM لەبارە توونددەكەدا دەستنیشانربكرێت، بەڵام دژەتەنی IgG بەدرێژایی ژیان هەیە.

چارەسەركردن

ئەوەی ڕاستی بێت چەند دەرمانێك بۆ چارەسەركردنی جیاردیا هەنو بەكاردەهێنرێت، وەلێ هەندێكیان نیشانەی لاوەكییان وەك لەوانی تر زیاترە، لەبەرئەوەیە كەم بەكارن، بەڵام باشترنو كاریگەرترینیان بریتییە لە میترۆنیدازۆڵ.

گەورە: ڕۆژانە 3 جار 250 ملگم بۆ 5 ڕۆژ (پاش نانخواردن) دەدرێت بەنەخۆش، پاش 14 ڕۆژ هەما ن شێوە دووبارەدەكرێتەوە.

منداڵ: ڕۆژانە 50ملگم/كگم كێشی لەش بۆ ماوەی 7 ڕۆژ دەدرێت بەمنداڵ.

یان: ڕۆژی 4 جار 240 ملگم بۆ ماوەی 3 ڕۆژ لە 100٪ ئەنجامی باشی هەبووە. هەروەها 2 گم یەك ژەمی ئەنجامی باشی بەدەستەوە داوە. منداڵ ڕۆژانە 50 ملگم/ كگم منداڵی گچكە پاش خۆراك خواردن ڕۆژی 30 ملگم/كگمی بۆ 5–7 ڕۆژ دەدرێتێ.

تێبینی: گەر ژنی سكپڕ تووشی جیاردیا ببێت ئەوا نابێت بە هیچ جۆرێك دەرمانی میترۆنیدازۆلی بدرێتێ!

* دەرمانی مێپاكرینو فورازۆلیدۆن یش بەكاردەهێنرێتو ئەنجامی باشیان هەبووە.
* لەكاتی هەوكردنو پێستهەڵداندا 250 ملگم/كگم لە10 ڕۆژدا دەدرێت بەگەورە.
* بۆ منداڵی (ژێر 4 ساڵ) چارەكێكی ژەمی گەورەی دەدرێتێ.
* بۆ منداڵی تەمەن 4–8 ساڵ نیوەی ژەمی گەورەی دەدرێتێ.

خۆپاراستن

- هۆشیاركردنەوەی دانیشتووان دەربارەی ڕێگاكانی گواستنەوەی جیاردیا.
- پیسنەكردنی ئاوی گشتی بەقامچیدارەكە، پاكژكردنەوەی ئاوی قەمچیداراوی.
- بایەخدان بەپاكوخاوێنیو پاكژكردنی ئاوی خواردنەوە.
- خۆپزگاركردنێكی زانستییانە لەپیساییو ئاوی ژێرابەكان.
- بایەخدان بەپاكوخاوێنی تاكو كۆمەڵ.

سەرچاوەكان

References

1.Simona Radulescu and Ernest A. Meyer. Medical Parasitology. All Edi. 1994
2.MarinVoiculescu, Infectious Diseases, Didactic and Pedagogic Ed. Bucurest 1980.
3.Thompson RCA, et al. Giardia and Giardiasis, Adv Parasitol. 1993; 32. 70-160.
4.Burke JA. Giardiasis and childhood, Am J Dis 1975; 129: 1304-10.
5.Brodsky. R Giardiasisin American travellers, J Infect dis. 1974; 130. 319.
6.Meyer. E Culture of Giardia lamblia, Lancet, 1984; 11, 527.
7.### Giardiasis. MMWR, 1975; 25, 366.
8.M. Schaechter. Gerald M and Barry I. Eisenstein. Mechanism Microbial Disease, Williams & Wilkins, 1993.
9.Barbara A. B. Nrman T. Begg and Stephen H. Gillespie. Infectius Dis, Blakwell Science 1996, pp 370-374.